

Kern 239
(17-21)

DE DENDI TINEAE
CAPITIS RATIONE PARA
LIMONIA

PROFESSOR

COLLEGIUM UNIVERSITATIS

CAMBRIGIAE

ORDINIS NOVI DECORIS

IO. ANDREAS WIRRAY D.

PHYSICUS ET MATHESICUS

1711

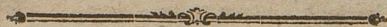

(21)

DISSERTATIO MEDICA

D E S P V T I S

QVAM

INCLYTI MEDICORVM ORDINIS

AUCTORITATE

PRO SVMMIS IN ARTE MEDICA HONORIBVS

AD DISCEPTANDVM PROPONIT

M. CHRISTIANVS GOTTHELF FRIDERICVS WEBEL

MEDICINAE BACCALAVREVS

A. D. XXIII. MAII CXCICCLXXXIII.

LIPSIÆ

EX OFFICINA SOMMERIA.

DISSERTATIO MEDICA

D E S P U B L I C I S

IN FACULTATE MEDICORVM ORDINIS

AVGVSTISSIMAE

MGYSSIMAE IN ARTE MEDICAE HONORIBVS

AD DISSECTANDVM PROPOSITA

DE CHRISTIANVS GOTTFRIED ERIDERICVS WEHNER

HERMANNVS FACULTATIS

MDCCCLXXXIII

LIPSIAE

EX OFFICINA SOMMERII

VIRIS

EXCELLENTISSIMIS EXPERIENTISSIMIS

CAROLO CHRISTIANO KRAVSE

PHILOS. AC MEDIC. DOCTORI FACVLT. MED. LIPS.
ASSES. ANAT. ET CHIRVRG. PROF. P. E. COLLEGII
PRINC. MAL. COLLEGIATO

CHRISTIANO FRIDER. KADELBACH

PHILOSOPHIAE AC MEDICINAE DOCTORI CIVITATIS
LIPSIENSIS MEDICO PRACTICO PROBA-
TISSIMO ET CELEBERRIMO

IOHANNI GOTTFRIED LEONHARDI

PHIL. AC MED. DOCTORI PATHOL. ET CHIRVRG. IN
ACAD. VITEBERG. PROF. P. O. FACVLT. MED. T. T. DECANO
SOCIET. OECONOM. LIPS. SODALI etc.

IOHANNI EHRENFRIED POHL

PHILOS. AC MED. DOCTORI BOTANICES IN
ACAD. LIPS. PROFESSORI SOCIETAT.
OECON. LIPS. SODALI

PRAECEPTORIBVS ET PATRONIS

OB PLVRIMA ATQVE INSIGNIA IN ME MERITA

AETERNVM SVSPICIENDIS

HOC SPECIMEN INAVGVRALE

IN

GRATI ANIMI TESTIMONIVM

AC

NVNQVAM DEPONENDAE PIETATIS DOCUMENTVM

PERPETVAM FELICITATEM

APPRECATVS

SACRVM ESSE CVPIIT

M. CHRISTIANVS GOTTHELF FRIDER, WEBEL.

Quam ea sit artis medicae indoles atque natura, ut
 emolumenta ac incrementa capiat vera illa et
 magna tantummodo ex iis, quae ventilatione diuturna
 exagitata multoque imprimis usu confirmata fuerunt; ex
 libellorum medici argumenti scriptoribus, arti salutari
 profuturi et hinc prae reliquis suspiciendi esse videntur
 modo ii, qui meditationes proferunt eiusmodi, quas
 inuestigatio sagax et crebrior, tentaminaque curiose in-
 stituta et frequentius repetita suggererunt, probarunt,
 stabiliueruntque. Certe ea artis nostrae pars, quae in
 sanitate hominum firmanda et restituenda proxime oc-
 cupatur, parum, puto, lucratur ex opinionum commen-
 tis, parumque illustratur hypothesium fallacibus meteo-
 ris: multum vero e contrario proficit ex promulgatis
 observationibus et experimentis, tutis nempe illis ac
 fidis. Qua de sententia vtrut egregie persuasus, longe
 tamen alienus sum ab ea vanitate, ut putem, me, qui
 iuuenis adhuc tum sum, et per aliquot modo annos ad
 aegrotorum lectulos accessi, posse iam proferre quicquam,
 quod vel tantillum faciat ad artem nostram illustrandam,
 quodque non omnino cognitum sit ac occupatum vsur-
 patumque viris exercitatis et peritis. Proinde etiam
 A 2 non

non audebam hoc ipso tempore, quod specimen aliquod medicum praeceptoribus meis exhibendum postulat, promulgare vel circa vnum alterumque morbum, vnumque aut alterum remedium captas a me qualescunque observationes. Malebam potius retractare caput aliquod pathologiae, non eo consilio, vt nouis vetusta interpolarem, et, vt solet fieri, peruerterem, sed vt ingenium quodammodo exercerem in re graui, magistrisque meis doctissimis et meritissimis ostenderem, quantulum forte valeam et quomodo secutus sim in disciplinis medicis cognoscendis saluberrima ipsorum praecepta. Equidem hic quoque sentio virium mearum tenuitatem, ideoque timidus admodum prodeo. Sed spero tamen fore, vt et mihi concedant illam indulgentiam viri docti et graues, qua excitarunt vsque perhumaniter alios tiro-nes ad grauiora conamina.

Optavi vero aliquam Semiologiae partem, quoniam haec doctrina, quantum ego quidem video, vnicum et optimum est tutae ac felicitatis curationis fundamentum, vtpote cuius ope ducitur medicus et ad diuersarum causarum scrutinium et ad ipsius morbi, tum praesentis, tum futuri, notitiam veram, adeo, vt ab ineunte medico nil studiosius sit, assidua signorum cognitione, sectandum. Quamque inter alia *sputum* in plurimis morbis praebeat signa scitu et attentione dignissima, et ex vario sputo vnice nonnullarum valetudinum vera indoles intelligatur, progressioque et fata praeſagiantur egregie: haud contemnendum esse putavi libelli academici argumentum, cuius tractationem ab ipsa varii sputi fontium et discriminum inuestigatione ordiar.

§. I.

Sputi definitio et fontes.

Sputum, quatenus a semiologo ceu variae valetudinis signum consideratur, non sincerus est et simplex humor, vnius eiusdemque originis atque naturae, sed potius indolis et mixtionis varietate diuersissimus. Quidquid nimirum ore, aut per screatum rufissimque, aut sine iisdem eiicitur, id omne recte sputum dicitur, modo illud excipias, quod motu peristaltico inuerso eliminatur. Quamuis enim suo modo etiam ea, quae vomitu et veluti ructu quodam e ventriculo ad fauces repelluntur et ore tandem redduntur, sputorum indicem augere possent, ea tamen, quum rectius constituere videantur proprium semiologiae caput, ab huius libelli limitibus, ceu aliena, abesse satius duco. Componitur vero sputum, si de materia ipsius quaeras, ex saliuâ, mucô et liquido quouis, quod vasa tenerae cuticulae oris, faucium, viarumque aerearum roris in modum exhalant, aut paulo copiosius aliquando profundunt, quodque in recte constitutis est materia perspirabilis, in varie aegrotantibus vero ipse aliquando sanguis, pus aliique humores peccantes. Itaque multiplices compositi huius liquoris fontes reperiuntur. Et primo quidem saliuâ, pellucidus ille et aquoso saponaceus oris humor, qui ad ignem sine coagulo fere totus aufugit, exiguamque modo terrae et salis moleculam continet, copiosissime *) fecernitur in

A 3

paro-

*) NVCKIUS aliquae intra nyctemeron saliuâe vncias circiter afferunt duodecim fecerni. Et quamvis libenter dederim, ex profluuiis, a laeso et lacerato ductu Stenoniano

venientibus, secretionis huius vberitatem haud diiudicari posse; continua tamen praeparatio huius liquoris in tot tantaeque molis glandulis non potest esse alia, quam largissima.

parotide, glandula conglomerata, auriculae antierius posterioriusque adfidenti, in amplissimo spatio sub meatu auditorio inter processum mastoideum angulumque maxillae inferioris, superius arteriis temporalibus, antierius musculis masseteribus incumbente, inferius vero digastricum musculum attingente, posteriorius denique a sternocleidomastoideo leuiter tecta, cuius glandulae ductus excretorius, a *Stenone* cognominatus, in bucca progreditur, et perforato musculo buccinatore ad tertium circiter maxillae superioris dentem molarem in os aperitur; porro in glandulis maxillaribus, parotide duplo minoribus, inferius ad imae maxillae angulum inter mylohyoideum et colli latissimum, in vicinia pterygoideorum internorum et digastrici maxillae musculi positus, laticemque suam per ductus Whartonianos antierius ad linguae frenulum emittentibus; denique in glandulis sublingualibus seu Riuiianis, supra mylohyoideum musculum et sub hyoglossò et lingua ipsa ad mentum et linguae apicem vsque excurrentibus plurimisque exiguis poris ad linguae oram patentibus.*)

Multo adhuc magis varia est origo mucì, sputa ingredientis, utpote quem suggerunt glandulae quam plurimae simplices, folliculosae, non modo buccas, gingiuas, palatum eiusque velum, vuulam, fauces, linguam,

*) De saluae mixtione et partibus constitutiuis consulatur I. G. LEONHARDI, praeceptor meus nunquam satis laudandus, in additamentis ad MACQVERI Dictionarium Chemicum, quibus locupletauit et ornauit librum egregium ita, ut vernacula eius editio

longissime superet communi omnium iudicio francogallicam. (v. Vol. V. p. 125. sq.) — Nec poenitebit legisse hac de re G. BAGLIVI differ. circa saluam etc. in Opp. ei. medico-pract. (Lugdun. 1710. 4to) atque caput penult. Tractatus de fibra morrice.

guam, laryngem atque asperam arteriam obtinentes, sed etiam illae, quae ad nasi cavitatem et Eustachii tubam pertinent, utpote quum patulus tubae itentidem succussae finis et nasi choanae defluere ad fauces facile, in resupinato imprimis corporis situ, liquorem in ipsarum glandulis confectum patiantur. Mucus vero in his glandulis paratus muco aliarum corporis partium simillimus est consistentia plus minus tenaci, saporis odorisque defectu, pelluciditate denique et solubilitate in aqua, qua quidem ultimo laudata dote aptissimus est, qui cum saliva commisceatur, cui tamen iungitur magis aequabiliter beneficio materiae perspirabilis, siue tenuissimi istius, nec salium tamen expertis roris, quem, ut corporis superficies vniuersa externa internaque vbique, ita quoque partes oris, faucium, aerearumque viarum omnes affatim exsulant *). Hosque humores in sputo sani hominis vnitos ex officinis suis prolicit non pressus modo et succussio varia vasorum glandularumque mechanica, sed physica quoque irritatio nervorum per particulas stimulantis proxime admotas. Quae vero praeter naturam admiscetur sputo aegrotorum, de his paulo inferius exponam. Iam properandum est ad earum rerum enarrationem, quae in valetudine aduersa possunt prouocare sputa, tum in diuersis morbis diuersa, tum in eodem quoque morbo varia ratione deinceps mutata. Harum enim causarum cognitione tuta demum iudicia nostra de sputis in variis morbis bene maleue ominatis vnice efficiuntur.

§. II.

*) Ipsi adeo lacrymalis liquoris destillationem atque humidum in auris cavitatibus collectum accessorium sputi augmentum esse

nonnulli auctores reputant. vid. IOH. BOHNII *Circul. anatom. physica. Progymn.* IX. BLANCARDI *Institur. med.* c. 7.

§. II.

Causae sputorum praeternaturales.

Eiiciuntur interdum ab aegrotis sputa, tum copiosiora, tum alia prorsus, quam quae sano homini familiaria sunt, quaeque nequeunt haberi pro symptomatis aut crisis morborum acutorum, utpote quae pendent a causis plane alienis, neque leuant morbum primum, neque reddunt eundem deteriorem. Haec tamen ipsa sputa non minus, quam et vere symptomata et critica attendi merentur, quum a diuersa corporis mutatione externa, vel labe etiam interna quadam, principem tamen morbum haud constituente, proficiantur, atque adeo huius ipsius quoque signa sistant. Quare non alienum esse videtur, hoc loco breuiter atque in vniuersum recensere causas illas, quae possunt praeter naturam augere mutareque sputa nostra; hocque faciam eo lubentius, quo magis taedium allatura foret in singulorum sputorum tractatione earundem causarum itentidem facta repetitio. Sunt autem accessoriorum talium sputorum causae mechanicae aliae, aliae physicae. Ad mechanicas pertinent compressio glandularum saliuarium muciparumue nata a tumoribus, qui fauces, palatum vtrumque, linguam*), buccas aut maxillas obsident; porro vel defectus totius palati vel partis eiusdem, colluiciei mucosae descensum ex cauitate narium suo pauimento destituta admittens; dein glandularum variarum attritus et laesio per

*) Variæ reperiuntur in lingua excrecentiae, tumores durissimi, adeoque lapillos continentes. Exempla huius vitii narrantur ab ANT.

de HAEN. in Praelection. in Boerhauii Institut. Patholog. ed. Wäsfersberg. 1780. T. III. p. 500.

per asperiora corpora producta. Alienari sic insuper et cruentum reddi potest sputum collari thoracibusque artioribus, sanguinis intra colli, tracheae et pulmonum vasa motum adeo perturbantibus, vt cruore nimium distenta oris nariumque vasa vel relaxata vel disrupta sanguinem destillent, item thoracis compressione, allisu, ictu et percussione. Quales calamitates quum et qui adhuc tum sanus erat, et qui iam morbo aliquo laborabat, pati potuerit, eo diligentius id anquirere medicum oportet, quo facilius alias in veri morbi et principis diagnosi falli poterit. Causae physicae sputorum praeternaturalium, tum internae tum externae, longe numerosiores sunt. Et ad internas quidem referuntur glandularum, quas dixi, vasorumque maiorum atque minorum teneritudo, laxitas, obstructio, erosio aut ruptura, quarum quaedam mucii et lymphae copiosorem, aliae sanguinis adeo ipsius insolitum ad saluam accessum afferunt. Idem efficere possunt partium istarum inflammationes aut spasmi, si quidem humores congesti vel per vasorum parietes transudent, vel per eorum orificia exhalantia exstillent. Augent porro sputorum frequentiam, humorum, alibi parari et excerni prohibitorum, decubitus ad laxiores et hinc facile cedentes sputi officinas; quale quid in ptyalismo variolis affectorum itemque in mercuriali contingit. Ipsorum quoque fluidorum morbosa conditio variorum sputorum scaturigo est. Sic in diuersis morbis humorum tenuitas atque resolutio crebriori sese manifestat saluialis lymphae tenuioris eliminatione *) Acrimonia catarrhosa sanguis

*) vid. HAEN in Praelect. Patholog. supra laudatis T. V. p. 193. „In praxi, inquit, videmus saepe fieri saluationes nonnunquam horrendas

fanguini inhaerens prae reliquis faucium viarumque aërearum vasa et glandulas follicitat screandique necessitatem reddit frequentiore. Alio modo idem praestat tum acrimonia acida, tum materies purulenta per metastasin ad illa loca delata. Et ex his diuersis acrimoniis sputorum quoque sapor varius nascitur. Externae sputorum causae physicae primo quaerendae sunt in variis aëris inspirati affectionibus. Sic calidum attenuatumque aërem constat pulmonum officia, sanguisque per hoc viscosum motum ita perturbare posse, vt sputa inde varia, saepeque cruenta nascantur. Idem suo modo praestat particulis variis alienis, acidis, putridis acribusque inquinatus aer, multiplicis variorum opificum sputi, a medicis merito attendendi, auctor. Efficacius aliquando agunt venena, vel inspirata vel deglutita, itemque medicamenta varia ingesta, quorum vi prolesta sputa ab iis, quae natura ipsa propellit, maximopere decet medicum distinguere.

§. III.

Sputorum differentiae.

Venio iam ad succinctam enarrationem discriminum, quae in sputis occurrunt, causarumque, a quibus ista varietas inducitur, et signorum, quae medici inde petunt. Ac primum quidem ratione coloris occurrunt alba, quae multo constant spissoque mucositate, cui interdum, quamuis vt plurimum cum coloris mutatione, aliqua puris

rendas a dissolutione humorum. Vidi hoc in vidua septuagenaria, quae, ac si mercurio vteretur, salivabat. In crassantibus et obtunden-

tibus, interpolando purgantia, vinebam quidem ptyalismum et conabar emendare tenuitatem humorum, sed in cassum — „

ris particula immixta est. Alba et crassa ista sputa debentur glandulis vasisque admodum relaxatis atque debilitatis. ALPINVS *) ea dicit in morbis pituitosis vtilia, in biliosis vero tum inutilia esse, tum mali indicii, maxime in pleuritide biliosa, quod nihil de materia pleuritidem faciente educi praemonstrent. Huc pertinent etiam sputa chylosa et lactea: et lactei quidem in femina post ablactationem obseruati exemplum ex DOLABO et NYCKIO laudat SCHVRIGIVS **). Grisea ac cineritia sunt, vbi muco intermixta est materies purulenta, adeo vt marmoreum quasi colorem referat. Sunt tamen etiam talia, quae nascuntur ex particulis in aere obuolitantibus et ad bronchia delatis, fuliginosis maxime et puluerulentis, qualia reiciuntur horis potissimum matutinis. Eiusdem originis aliquando sunt nigra, quorum nigrities nequaquam timenda, probe vero discernenda est ab ea, quae in biliosa humorum deprauatione occurrit et mali est indicii. ***) Frequentiora sunt sputa flaua et rubicunda; quorum haec vel sincera sunt aut liquida, aut congrumata, vel mucosa sanguineis striis picta cruorisue pigmento ex toto perfusa, itemque cum cruore purulenta et saniosa. Illa vero, flaua nimirum croceaque et fulua, vel a bile sunt in sanguine oberrante vel sub finem affectionum catarrhali, quorum natura in erysipelacea quasi inflammatione viarum aerearum consistit, a pure nascuntur superficialiter exsudante saepeque a muco eorum locorum copiosius

B 2

*) de praesagienda vita et morte aegrotantium lib. VII. c. 16.

***) vid. *Stulologia historico-medica* auctore MARTINO SCHVRIGIO Dresdae 1723. 4to Cap. I. p. 35.

***) χείρον τι τὸ ἔσως ἀνητόν ὡς μέλαν φαίνεσθαι. Hipp. Praenot.

piofius iam secreto. Viridia phthificorum quorundam sunt, huncque colorem breui post reiectionem tempore pallida et grisea recipiunt. Rariora sunt aeruginosa et nigra illa, iam superius commemorata, quae vt plurimum ex hepatis vitis deriuantur et ab auctoribus habentur mali indicii.*)

Sapor sputorum potest esse acidus**) amarus, aeruginosus, dulcis, putridus, alcalinus, falsus pro diuersa indole acrimoniae, quae in canali cibario obtinet, saepeque inde ad ipsos defertur pulmones. *Amarum* atque *aeruginosum* redditur sputum ex corrupta bile, aliquando tamen etiam ex potu ciboue, in cupreis vasis impuris parato seruatoque. *Alcalinum* gignit acrimonia ammoniacalis aut alcalina; *putridum* vero vapor putridus vel ex cibarii tubi contentis putridis vel ex vlcere pulmonum. *Dulce* proficisci videtur ex particulis chylosis citius ad pulmones delatis, non vero, vt alii volunt, ex sale saccharino in sanguine euoluto.***) *Salsus* sapor natiuus fere est salinae sanae, neque percipitur tamen, nisi per morbum vel cuticula linguae tenerior, vel salis in sanguine copia maior fiat. Ratione temperaturae notandum est sputum ad sensum aegri *calidum*, significans aestum humorum insignem, rapidissimumque motum; et *frigidum*, indicans summam debilitatem et fatum instans.

*) *Hippocr. Aphorism. l. VII, 69. αὐ ἀποχρῆματιες αἰὲν τοῖσι πυρετοῖσι τοῖσι μὴ διαλείπασιν αἰ πελιδναί, καὶ αἰματώδεις, καὶ χολώδεις καὶ δυσώδεις πᾶσαι ἰκμαί.* conf. etiam quos laudat PROSP. ALPIN. l. l. lib. VII. c. 18.

**) de acidis sputis nataque inde corruptione dentium notabile exemplum refertur a SCHVIRGIO *Sialolog. p. 79.*

***) Notabiliora sputorum dulcium exempla recensentur a SCHVIRGIO l. l. c. I. p. 32.

stans.*) Tandem huc pertinent sputa ea, quae ex diurnis ieiuniis acria fiunt. Scilicet, qui vel ob superstitionem vel alias ob causas diu a cibis abstinent, his tandem anima olet et salua exit foetida gingivasque adeo erodens. Eiusmodi quid accidit Tschirnhausenio, cui, quum per triduum, vt *Hallerus* perhibet, cibos haud assumsisset, dentes vacillarunt osque inter mastucandum doluit magnopere. Ex odore sputa parum differre videntur. Satis frequens et teterrimus est putridus, qui occurrit in sputo cruento, si quidem sanguis ex vasculis elapsus in pulmonibus restitit iusto diutius, saepius vero in phthisi vlcerosae, vbi aliquando, quamuis non semper, nares offendit plurimum. Conuenit cum eo odor sputi, quod reiciitur e faucibus lue venerea exulceratis aut ab vsu mercurii affectis. Qui tabe laborant ea, qua vniuersa humorum massa corrupta, resoluta vel per inediam acris reddita fuit, horum sputa itidem solent graueolentia esse. Quum vero sputum ex vlcerebus pulmonalibus reiectum saepissime non foeteat, in prunis tamen assatum odorem spirat carnis putridae assatae. In variolis putridis SARCOE sputum foetidum sanguinolentum et materiae variolas replenti simillimum obseruauit.***) Praeterea animaduertimus interdum in sputo alcalini saporis similem etiam odorem.

Multo magis variat sputorum consistentia atque figura. Tenuia maximam partem componuntur ex salua

B 3 et

*) Conf. hunc in locum CL. CHR. G. GRVNERI *Semiotice Physiol. et patol. general. & complexa* Halae 1775. 8. p. 345. Collegit vir doctissimus in hoc libro assidue

et digessit quaecunque ad illustrandam hanc doctrinam faciunt.

**) vid. MICHAEL SARCOE *von den Kinderpocken etc. aus d. iralien. übersetzt v. D. L. F. B. Lessing* in Götting. 1782. 8.

et fero perspirabili; crassa contra glutinosa et spumosa ex muco diu retento, cuius pars tenuior aut resorpta, aut dilata fuit. His accedit mox pus, in phthificis aliquando granulorum deterrimo odore insignitum speciem referens; mox sanguis congrumatus, rarius materia quaedam calculosa, *) cuius fontes secundum auctorum variorum observationes glandulae sunt salivales, in iis maxime hominibus, quorum humores terrestribus particulis abundant. **) Haec vero omnia sputis conciliare posse figuram speciemque variam, ita ut mox aequalia et plana, mox globosa, mox aliter formata compareant, nemo non videt. Spumosa vero fiunt ex diuturna pulmonum concussionem, aerem multum viscidis particulis intricante. Ipsum pondus sputorum attenditur maxime in iis, quos phthisi laborare suspicamus. Quae enim aquae iniecta fundum petunt, purulenta sunt et mala praesagiunt. ***) Caeterum ex iis, quae haecenus dicta sunt, sponte patet, mixtionem sputorum esse posse admodum diversam, quandoquidem ex varia salinae, feri, mucii, chyli, puris, sanguinis, biliolarum denique, calculosarum, aliarumque particularum quantitate innumerarum sputorum formae effici queant. Quantum vero ad morbos rite dignoscen-

*) Sic vidit Th. KERKRINGIUS sputum a milite, qui arthritide dum laborauerat, reiectum in massam tartaream concrevisse. Conf. *Eiusd. Spicileg. anarom.* Obs. 25.

**) Lectu dignissima sunt, quae circa calculos sublinguales collegit SCHVIRIGIUS *Sialol.* C. I. p. 35. Iq. Caeterum calculorum horum natura nondum peruestigata, similibus tamen forte est naturae calcu-

lorum vrinariorum, in quibus SCHEELIUS, praeter phlogiston et calcis exiguum particulam, acidum quoddam singulare detexit. vid. tractationem de lapidibus animalibus, qua Clariss. LEONHARDI auxit MACQUERI *Dictionarium chem.* T. V. p. 229.

***) ἐς τὸν πυθμένα βαδίζειν τὸ πῦρον, ὁλέθειον συγγόμεως. Hippocr. *Coac. Praenot.*

dos exitusque eorum praefagiendos accurata huius mixtionis disquisitio faciat, luculenter patebit ex iis, quae de sputis in variis morborum generibus inferius commemorabuntur. Neque minoris momenti est, nosse, quantum aegroti sputent. Sputum enim parcum, v. c. in catarrhalibus morbis, vti saepe ostendit humorum tenacitatem vasorumque et glandularum infarctum, ita aliquando de febris quoque nimio impetu commonefacit. *) Idem fere iudicandum est de sreatu defectu in grauioribus pectoris inflammationibus, maxime si, quae adfuerant, sputa, subito supprimuntur. Saepissime enim eiusmodi morbi prompta et facili sputorum crassorum et aequalium, quinimo sanguine tinctorum, reiectione tolluntur. Terret quoque in phthisicis imminuta sputi quantitas, **) inque morbis acutis, vbi sputa vere critica euenire solent, veluti in variolis, nil poterat eorum suppressione accidere perniciosius. In his igitur similibusque affectibus, e. g. in cephalalgia diuturna, dentitione, angina, aphthis, parotidibusque sputa larga cum aegri leuamiae egesta, boni ominis sunt; mali contra in iis hominibus, qui chronicis malis debilitantur, quales sunt hypochondriaci, hystericae, asthmaticique sputatores. Periclitantur quoque ob magnam laudabilium succorum iacturam vasorumque debilitatem ii, qui a phthisi propius absunt, multumque reddunt sputi seroso mucosi aut albi aut chylosi. Sed ne in limine tractationis iusto diutius

*) de signis ex quantitate et indole sputorum repetendis bene discessit MACBRIDE *Introduct. method. in Theor. et prax. med.* interprete

CLOSSIO Francof. 1774. *Semiol.* p. 276.

**) *Hippocr. Praedictor.* Lib. I. c. 12. p. 479. ed. Linden. et Aphorism. lib. VII. s. 16.

diutius morari videar, nolo iam omnes hic recensere morbos, in quibus sputorum quantitas praesagii vim habet, expositurus potius de signis inde petendis deinceps in enarratione singulorum morborum, in quibus sputa maxime attendenda sunt. Vnum hoc adiiciendum videtur examini differentiae sputorum, probe inter se distinguenda esse sputa *critica*, i. e. ea, quae viribus naturae validis corporisque saluti prospicientibus mouentur, salisque iisdem cum morbi leuamine continuant, et sputa *symptomata*, h. e. quae a glandularum vasorumque nimia laxitate, erosione, ruptura, aliaue affectione morbosa, aut ab humorum corruptione proficiuntur, neque ad morbum ex voto tollendum quidquam conferunt. Huc denique accedunt sputa ea, quae ab usu medicamentorum, medico siue inuito siue volente, prouocantur, et varia ratione ad morbum mutandum facere possunt. Sed iam de singulis sputorum generibus dicam, quae in varia valetudine occurrunt.

§. IV.

Sputa nauseantium.

Ac primum quidem nauseantium sputa, ceu vtrique valetudini communia, expendam, ex quibus, sicuti ex aliis quoque oris fauciumque mutationibus propter insignem, qui his partibus cum ventriculo intercedit, consensum, nonnulla, quae ventriculo accidunt, cognoscere et praesagire possumus. Proficiuntur fere ista sputa ex glandulis faucium orisque, vasisque exhalantibus per consensum irritatis, compressis, strictisque, sicubi vel ventriculi motus peristalticus inuertitur, vel parietes ipsius ab acrimonia, aut istuc nata, aut aliunde per
meta-

~~—————~~
 metaftasin illuc translata, irritantur, vel cibo nimio, incongruo, aut cum faftidio fumto distenduntur: vel, dum vermium reptatu et morfu intestina, concuffione, vulnere, extrauafatoue fero, caput et cerebrum, conceptione recens facta, vteri parietes, irritantur et neruos ventriculi in fenfus communionem rapiunt. Quid? quod etiam fingularis illa neruorum perturbatio, quam affert vectio in rheda operta et commoratio in locis editioribus ac praeruptis, maxime vero omnium nauigatio fputationem gignere folet. Sub his nimirum infolentioribus neruorum commotionibus, prout in me ipfo, curru vectus, non fine moleftia experiri foleo, falua tenuis et copiofa affluit, propinqui vomitus fignum, quem ego quidem auertere poffum defcenfu ex curru motuque corporis in aere liberiori. Etfi vero ex eiusmodi faluatione, praeter vomitum forte, quem etiam in acutis morbis aliquando praedicat, nil certi praefagiri potest, in vniuerfum tamen quaedam inde diuinari licet. Sic naufeam illam inanemque vomituritionem tribuere tutius poffimus vermibus, quam largior faluae aquosae confluxus concomitatur, ex ea vero, quae plane ficca est, aut fpasticam stricturam, aut lentorem et fpiffitudinem fuccorum dignofcimus. Odor faporque varius fputorum in naufantibus certiores nos reddere potest de cruditatibus variis acribus ventriculum obfidentibus; et confiftentia ipforum varia faburrae plus minus vifcidae index euadit.

§. V.

Sputa dentitione affectorum.

Qui dentium doloribus affligantur adulti, faepiffime copiofam faluam reiiciunt, maxime fi gingiuas occu-
 C pat

pat tumor inflammatorius, tenuem ab initio et, nisi e carie putridi quicquam, aut e primarum viarum impuritatibus acribus alius forte sapor semet immiscuerit, insipidam; salsum deinceps sputum, purulentam et crassum, quum natus inter gingiuas abscessus ruptus fuit. Nec vero in tanta gingiuarum fontiumque sputi vicinia mirum est, irritatis istarum nervis, saliuam largiorem profundi. Itaque, quum in variis morbis infantum, tum ob mirum malorum confluxum, tenerae aetati frequentiore, tum ob linguae mentisque vsum nondum confirmatum difficulter cognoscendis, ea omnia, quae huius alteriusue morbi signa certa constituant, studiosissime sint et quidem eo magis conquirenda, quo certius constat, non a parentibus modo, sed ab ipsis adeo medicis saepe graviterque circa veram diagnosin errari, quoque frequentius est, quam plurimos infantum morbos, etiam, vti saepius vidi, illos, qui a primarum viarum impuritatibus vnice exoriuntur, et vel dentibus viginti iam tum praesentibus, tamen adhuc cum verae medelae pertinaci neglectu repeti a dentium difficili proruptione: peropportunum est et maxime necessarium, nosse, quod vel nutricibus notum est, ptyalismum ad signa dentitionis pertinere, liquidem emolliendis gingiuis leniendisque ipsarum doloribus, prouida natura affundat saliuam tenuem et limpidam, quae quando deglutitur, frequentes parit saepius deiectiones aluinas, accuratius perpendendas, neque purgantibus nimis audacter debellandas. Quid? quod etiam saluationi superueniens vomitus dentitionis suspicionem confirmet *). Nec forte notasse modo

*) vid. ROSEN V. ROSENSTEIN *der Kinderkrankheiten Götting. 1781. Anweisung zur Kenntniss und Cur Cap. 8.*

modo sufficit hunc ptyalissimum, sed necesse quoque esse videtur, vt medicus omnem eiusdem decursum attendat, quum ex subitanea ipsius suppressione haud dubie enasci possint mala grauiora, quibus auerruncandis medicum inuigilare decet.

§. VI.

Sputa aphthosorum.

Alium morbum infantibus maxime molestum faciunt aphthae, seu pustulae illae albae, flauae, liuidae, quiniño quandoque nigrescentes, quae ex acri humorum corruptione natae in omnibus oris partibus, faucibus, trachea, oesophago, omnique intestinorum canali*) erumpunt. Quamquam vero haec vlcera in tenellis modo infantibus singularem morbum sistere videntur, occurrunt tamen etiam in adultis, veluti multorum morborum symptoma; rarius vero decretoria sunt.**)

Multum saepe lacessunt medicorum curam, eorundemque omnem efflagitant solertiam. Sunt vero in omni aphtharum specie sputa plerumque copiosiora, eaque fere duplicia. Scilicet quum primum efflorescunt, sputum spissum ac tenax

C 2

reiici-

*) ex communi sententia plurimum auctorum, quam tamen refellere annis est ex ipsis cadauerum sectionibus SIDEN Prof. Vpsal. vid. nov. act. societ. Vpsal. vol. III. diss. 3. 1730. 4.

**) vid. ANT. HAEN *Praelect. in BOERHAAVII Instit. Patbol.* T. IV. p. 204. „Sunt, inquit, aphthae symptomaticae passim, quandoque criticae. Criticae sunt raro, vt ptechiae et miliaria,

vt plurimum sunt symptomaticae. Docet id mutata ars medica in Hollandia. Hinc audiui BOERHAAVIUM vltimis vitae suae annis exsultantem, quod Hippocratica methodo acutos curandi nunc multum propagata, regio Batava aphtharum infamia pro magna parte careret etc.“ — Conferri praeterea potest LIEVTAU *Inbegriff. d. medicin. Praxis Leipz.* 1778. T. I.

reiiicitur, quo admonetur medicus de acri viscidoque muco, cuius et correctione et abstersione opus est, nisi eius copia impediri deglutitionem ipsorumque ulcerum curam retardari velis. Aliud sputum prodit aphthis decidentibus, quandoquidem saepius ex vasis laxis, dilatatis, vel etiam erosis, ingens manat copia humoris tenuis, adeo interdum magna, vt aegroti vel viribus exhausti et dissolutione humorum pereant, vel deiectiones aluinas frequentissimas experti diu afflicentur, haud exigua laudabilis humorum partis iactura facta.*) Magnam quoque cum aphthis similitudinem habent ulcera illa, quae ex sialogogorum medicamentorum vsu circa orificia ductuum saliuum nascuntur et pyralismi vberimi fontes euadunt.

§. VII.

Sputa catarrho et angina laborantium.

In affectibus catarrhosis, siue ex perspiratione suppressa nascantur, siue, vt nunc malunt quidam, singulari debeantur aeris vitio, partes illae omnes proxime afficiuntur, quae sputorum materiam suggerunt, adeoque, num scereat tussive reiiiciatur quidquam, et cuius illud sit indolis, semper examinandum est. Occurrit vero in pulmonum catarrho ceu primario tussis, ratione sputorum, fere triplex. Alia enim promouet sputum spissum, magis minusue copiosum, alia humorem tenuem et acrem, alia plane nihil.***) Sputa spissa, mucosa, aequalia ac prom-

*) Aphtharum diuturnum malum sub nomine *aphthoidis chronicae* egregie descripsit GVIL. HILLARY. vid. *Eius Beobachtungen über die Lufte u. die epidem. Krankheiten*

auf Barbados Leipz. 1776. p. 328. etc.

**) Conf. inter alios IO. HUXHAMM in *Opp. physico-med.* ed. Lips. G. C. REICHELII T. I. p. 198. aliisque locis.

prompte succedentia boni indicii sunt, quum doceant vasa et glandulas faucium, laryngis ac pulmonum recte perfungi suo officio, expellendo vi valida humores, quibus primum turgebant, irritatione accitos, ita vt, praeter perspirationis iustum regimen humorumque diluitionem, nihil temere moliendum sit. Solent enim ista sputa in corpore caeteroquin sano elapsis aliquot diebus vt plurimum minui, flauumque, vt narium mucus recte coctus, adipisci colorem. Quod si vero diutius continuant, optimos corpori succos detrahunt, vasorumque pulmonalium tantam relaxationem significant, vt in phthiseos periculum aegroti adducantur. Tenuis vero humor tussi eliminatus, vti vel a praua humorum mixtione, vel a vasorum morbosa debilitate proficiscitur, ita ferofam ad teneros pulmones colluuiem prodit, quae saepe eo periculosior est, quo maior optimae lymphae copia hac ratione perit. Peioris ominis sunt, quae ex iisdem fere causis profunduntur, sputa lactea et chylosa, quae cum lactis optimo cremore summam aliquando habent similitudinem. Sputi denique in tussi sicca defectus magnam humorum adesse docet tenacitatem, vasorumque et glandularum aut stricturam aut infarctum, adeoque grauiorem membranarum, laudatas partes inuestientium, inflammationem, quam certe in omni catarrho modicam adesse verisimillimum est. *)

Eadem sputorum dignitas est in angina, quippe quae a catarrho non tam causis suis, quam potius sedibus differt. Occurrunt in ea sputa copiosiora, ex glandulis

C 3

dulis

*) vid. TISSOTS *Sämmtliche zur Arzneyk. gehörige Schriften* Leipzig. 1779. T. I. c. 7.

dulis atque vasis oris, faucium, nariumque irritatis secreta, quae si tenacia et viscida sunt, crassos intra solida nimium cedentia succos peccare ostendunt, aliamque, ceu pituitosae vel aquosae anginae signa, exposcunt mendendi rationem, quam quae insolita quantitate et cum frequentissimo fereque perpetuo screatu reiiciuntur*), utpote quae grauiorem significant partium deglutitioni inferuentium inflammationem, quantocyus coercendam, qualem, vtut oculis assequi non possemus tumorem, pertinacia illa et deglutitionis difficultate prouocata sputa profundius latentem certissime produnt. Quod si sputa ista vel sine leuamine continuant, vel, manente tumore doloreque, supprimuntur, inflammatoria angina in abscessum abit, cuius rupturam annunciant sputa olientia, purulenta, flaua, viridiaue, aut sanguine remixta. Similia fere apparent, si glandularum superficialis exulceratur atque materiam exfudat purulentam.**)

Sputa contra vel subarida et rotunda, vel sanguinea et aphtharum pelliculis remixta, vel etiam ita suppressa, vt neque in faucibus tumor dolorificus adsit, neque ad alia loca dolor et inflammatio deferatur, inter male ominata et gangraenosae corruptionis signa referuntur. Terrer quoque in anginosi iam non amplius sputantibus, ante os
pro-

*) vid. DAV. MACBRIDE *Introduct. in Theor. et Pr. med.* T. II. p. 156.

***) Talia vidit HUXHAMVS in febre anginosa epidemica: „Quidam, inquit, circa quartum aut quintum diem magnam foetentis, purulenti muci, nonnunquam san-

guine tincti copiam exscreabant et nonnunquam materia profus liuida atque detestandi erat odoris“ vid. lib. laud. T. III. p. 103. Est sane totus hic locus lectu dignissimus, quum agat accurate de sputis in angina maligna, deque periculis ex sputorum suppressione ac deglutitione ortis.

progressa spuma. Vbi vero cum faucium ardore seco et vocis rauedine excretio nulla fit, non inepte suspicamur laryngis maxime atque asperae arteriae inflammationem. Sponte igitur ex his, quae breuiter exposui, patet, quantum sputorum varia conditio rite perpensa, accedente iusta aliorum signorum aestimatione, in angina recte diiudicanda medicos possit iuuare.

§. VIII.

Sputa pleuriticorum et peripneumonicorum.

Neque in pulmonum, membranarumque thoracem inuestientium et dissepientium inflammatione vel solitaria, i. e. in pleuritide et peripneumonia, vel vtraque copulata, quam pleuroperipneumoniam dicunt, minoris momenti est sputorum apta consideratio. Pleuritidis enim ineuntis diagnofin confirmat, praeter lateris dolorem pungentem, pulsusque cum celeritate durum atque respirationem anxiam, tussis sine omni sputo aegrotum excrucians, vltorius vero progressae exitum sputa praesagiunt, bonum quidem, quae ab initio tenuia sunt, mox vero crassiora et vt plurimum remixta sanguine, *) Neque enim haec sanguinis reiectio, quae essentiale huius morbi symptoma est, perterrere debet medicum, modo cum respirationis leuamine succedat, **) neque nimiam sanguinis copiam aufe-

*) vid. TH. SYDENHAMI *Pro-
cessus integr. in morb. curand.* p. 497.
et eiusdem *Observat. med. circ. morb.
acutor. hist. et cur.* p. 163. ed. Ge-
nev. 1736. 4. T. I.

**) „Vbi exspuitur facile, breui

sedatur, praecipue si sputa mista
sunt rufo quodam sanguine — Spu-
mantia sane et aquosa minime lau-
do“ HUXHAMVS l. l. Tom. I.
p. 82.

auferat, iustoque tempore, reliquis nimirum symptoma-
tibus cessantibus, intra diem septimum duodecimumque
cesset. Sputum vero cruentum subito cessans plerumque
ostendit, pleuritidis transitum in peripneumoniam, h. e.
progressum inflammationis ad ima pulmonum penetrantia,
vix non semper funestum. Leuatur contra morbus, si
materies haecenus cruenta tempestive adipiscitur colo-
rem fuscum siue ex flauo rubrum, dein album fla-
vumque, siue leuis insuper, aequalis, et bene mixta est.
Tenacia sputa et difficilioris exscreationis morbum valde
periculosum produunt; spumantia vero et aquosa pessima
sunt *); neque foetida, nigra, viridia, sincera, coloris
variegati, meliora. **) Pleuritides denique omnium diffi-
cillimae sunt sine omni sputo, et quae hinc siccae dicuntur.

Peripneumonia autem, quae caeteroquin summa
perspirationis anxietate, dolore sub sterno et intra scapu-
las premente et pectus constringente, pulsusque minus
quam in pleuriticis duro discernitur, sub ipso accessu ut
plurimum se manifestat sputo multo, quod sequenti fere
die distinguitur striis sanguineis, quae si plane deficiunt,
praesagienda est diuturnior mali mora. Si vero rubor
sensim decrescit sputaque pedetentim albescent, intelligi-
mus morbum esse *simplicem inflammatorium*. *Putridam*
peripneumoniae indolem produunt sputa multo sanguine
eoque resoluta scatentia; *biliosam* ex flauo viridescencia ***)
sanguineis striis distincta, atque fusca, coloris quasi hepa-

*) HVXHAMVS l. l.

**) conf. NIC. PISO *de cognos-
cend. et curand. morb.* Lips. 1766.
8. T. I. p. 620.

***) Subitam viridis sputi suppres-
sionem letalem observauit IO. AVG.
PHIL. GESNER, *Saml. von Beobacht.
aus d. Arzneigel.* Nördling. 1773.
8. B. IV. p. 125.

hepatici, qui tamen forsitan simul tribuendus est medicamentis in isto morbo solennibus. Solent vero omnia huius generis sputa vel conuerti in cocta, alba, aequalia, mucosa et vere naturalia, quae laetum morbi exitum pronuntiare neminem fugit*), vel in purulenta ac saniosa, quorum periculum aequè notum est.***) Quid vero sit purulentum et quibus signis dignoscatur, accuratius hic exponere non concedit argumenti vbertas; quaedam tamen de hac re monebo inferius, loco vt videtur opportuniore, quum sputi inflammatorii transitus in purulentum mutet quoque morbum acutum in chronicum. Sputa denique peripneumonicorum cruda, tenuia, spumosa, sanguinea, meraca, viridia, cinerea, nigra et foetida omnem plane curationis spem eripiunt.

§. IX.

Sputa haemoptoicorum.

Sputum sanguineum, quod ex pulmone non inflammato, cum febre aliquando symptomata, erumpit, haemoptysin appellamus. Eius causas et species multiplices non est huius loci exponere. Narranda potius ex instituti ratione tantum ea sunt, quae ad diagnosis et prognosin huius morbi pertinent; in qua vtraque, nisi sputa ore egesta accuratius perlustrata fuerint, ita falli quis poterat, vt nimium aliquando terreretur. Dignoscitur vero haemoptoi-

*) vid. HUXHAMVS l. c. T. II. p. 190.

***), „Omnis multo peioris hac tenui est liuida ista, glutinosa et saniei similis, frequenter vini rubri faecibus aequalis, interdum nigrior

et interdum valde foetens excretio; haec enim vel a pulmonum statu gangraenoso, vel sanguinis crasis per maiorem acrimoniam destructione pendet etc.“ vid. locum HUXHAMI modo laudatum.

moptoicorum sanguis aegrius ex quantitate, certius ex colore florido et aequali, consistentia spumida, et reiectione, quae fit per intervalla, tussi parca, vel adeo nulla pulmonum commotione, pro varia loci, vnde exturbatur, profunditate, ore impleto, praegresso sapore subdulci sensuque aliquo caloris. Contra qui e ventriculo proicitur sanguis, non nisi vomitu eliminatur, et fere spissus et grumosus est; qui e faucium partibus exit, exigua copia prodit, sine spuma, colorisque est obscurioris; qui ex ore et gingivis extrahitur, simplici egeritur exspuitione dilutus; qui per choanas ex naso defluit, praegresso capitis dolore et sensu graui, cum titillatione in palato, frequenti screatu et tussendi cupiditate egeritur, mox congrumescens sine omni spuma. Caeterum haemoptoicorum sputa cruenta non omni tempore eiusdem sunt ominis. Periculosa sunt, quorum intra breue temporis spatium copiosior prouentus est, maxime si diu continuant, vtpote quum non ex vasorum ostiis dilatatis sanguinem dimitti, neque per parietes relaxatos transfundere, sed ex ruptis potius erosione vasis promanare significant. Aequè periculosum est, si sanguinis reiectio subito supprimitur, siue id ex virium promouentium defectu, siue ex febris violentiori accidat impetu. Meliora praesagienda erunt, quando sensim sanguis sistitur, proditque deinceps spissior, parciorque sine foetore, *) etiamsi purulenti quicquam admixtum fuerit. Vbi vero sanguinem mox sequitur sputum ex flauo viride, vomitam antea latuisse intra pulmonem, merito suspiceris. Reiterata sanguinis floridi eruptio, vt facile diiudicatu est, quam maxi-

*) vd. PR. ALPIN, lib. VII. c. 18.

maxime terrere debet. Quando denique copiosum sanguinem sequitur cum multa tussi excreatio purulenti, lividi vel nigricantis sputi, merito timemus, ex laesionibus pulmonum maioribus nata esse difficillima ulcera, in pessimam phthisin mox abitura.*)

§. X.

Sputa Phthisicorum.

Phthiseos vero, cuius, ceu morbi notissimi, naturam atque discrimina recensere animus iam non est, variae formae imprimis distinguuntur sputorum diuersitate. In morbo ineunte et leniori *lymphatica* et *salivalia* vt plurimum prodeunt, significantia vel vasorum laxitatem vel impeditum quodammodo humorum refluxum et, quatenus corpori vniuerso et sanguini laudabiles et maxime nobiles particulas subtrahunt, valde metuenda,**) Aequae timenda sunt ob similes rationes sputa *gelatinosa*, quae, quoniam gelatinae tremulae in modum non diffluunt, sed frustulorum forma vasis, quibus inspuuntur, inhaerent, indeque integra excuti possunt, a quibusdam etiam elastica dicuntur. *Mucosa*, quae in phthisi mucosa, ea scilicet, quae a catarrho oritur, occurrunt, mucumque sistunt glutinosum, spumescentem, copiosum, album, ab initio certe non coloratum et inodorum, in progressu vero morbi foetidum, flavescentem, viridescentemue, et

D 2

simul

*) Scite exposuit inter veteres medicos de sanguinis sputo eiusque discriminibus A. C. CELSVS *de medicina* L. 4. c. 4.

***) SCHVRRIGIVS tamen (l. l. c.

III. p. 75.) excitat ex AG. Nat. Cur. Dec. II. An. I. Obs. 122. exemplum largi ptyalismi critici in phthisi ineunte, quem IOH. P. WVREFFBAIN euenire vidit in foemina graui moerore confecta.

simul aut falsum, aut interdum dulcem, nimiam ad glandulas bronchiales lympham mucumque deferri ostendunt, proque maiori vel minori copia et successiva mutatione plus minus periculosa sunt. Ex *globulosis*, quae sine multa pectoris commotione per leuem tussiculam propelluntur, solidi quae corporis similitudinem mentientia sub velamine mucii non nimis spissi, pili fere lentisue formam, coloremque pallidum, cinereum, itemque nigrescentem, prae se ferunt, ea, quae odore carent, meliora, quae foerent, odoremque compressa teterrimum spirant, peiora habentur.*) Exprimuntur vero haud dubie ex glandulis arteriae asperae pulmonumque muciparis, quumque in phthisi serophulosa occurrant, vltro intelliguntur, ceu grauiorum obstructionum, humorumque et pertinacius stagnantium et corruptionem putridam subeuntium manifesta signa, nequaquam boni praesagii esse, sed vt plurimum vomicas malae indolis vnam pluresue mox nascituras portendere, vel iam tum latentes prodere. Frequentissima in phthisicis sunt sputa *purulenta*, quae a mucosis distinguuntur eo, quod in aqua descendant, a charta bibula non absorbeantur, colorem referant variegatum, griseum, liuidum, viridem, odorem exhalent grauem, putridam, et in prunis vsta carnis assatae putrefactae terribimus;**) omnium denique tutissime eo, quod ab acido vitrioli tenui soluantur, abeantque cum eo in mixturam aequabiliter turbidam, quum contra mucus illi menstruo

*) Conf. PR. ALPIN. l. I. L. VII. τῆ πυρός τὸ πτύαλον υἰόσει βαρῦν, — ἀπίδυνται. Hippocr. Praenot. Coac. L. II. c. 17. ed. Ludov.

**) Τῶν φθισικῶν, οἷσιν ἐπὶ Dureii Lugd. Bat. 1737.

struo haud mutatus innatet. *) At enim vero, quum purulenta haec sputa vix vnquam sint simplicia, quin imo vix non semper salua, mucosae, sanguineae remixta, in eorum perscrutatione eo accuratius versandum est. Notum vero omnes, eius modi sputa ex pulmonibus manare exulceratis et erosis, eoque peius ominata esse, quo plura prodeant et quo copiosior ipsis admixtus sit sanguis. Caeterum sunt inter illa, quae, vtut albida et inodora proiiciebantur, proiecta tamen per moram contrahant virorem atque foetorem. Denique commemoranda etiam ea phthisis est, quae, praeter paruum phlegma album spumansque, omni sputo caret, quamque a singulari glandularum pulmonis duritie et obstructione, totiusque corporis siccitate proficisci nouimus.

§. XI.

Sputa asthmaticorum.

Neque in asthmate neglecta fuisse a medicis ea, quae tussi et screatu reiciuntur, docet vel ipsa huius morbi diuisio in *humidum*, atque *secum*. Scilicet ex natura varia sputorum varia etiam de indole causis et decursu morbi conicere, quamuis non semper pari cum fiducia, possumus. Quemadmodum enim sputa limpida et tenuia copiose profluentia produnt ingentem vasorum exhalantium laxitatem, atque, si ex ipsis glandulis salualibus eliminantur, congestionem sanguinis ad caput praeter-

D 3

natura-

**) Dignissimus est, qui haec de reconsultatur, libellus CAROLI DARWINI, iuuenis acutissimi, qui inscribitur *Experiments establishing acriterion between mucaginous and purulenz matter.* 1780. 8. Reperies illum vernaculae linguae redditum in libro vtilissimo, *kt. ine medicinisch- chirurgische Abhandlungen Th. I. Leipz.* 1781. 8.

naturalem, ita spumida illa, alba ac tenacia multa cum molestia tussique auxilia propulsa docent, tum vasa esse obstructa, aut praeter naturam compressa, aut adstricta et spasmodice affecta, tum humoribus deesse mobiles blandasque partes, siue in aliquo cauo illae sese collegerint, siue quocumque modo dissipatae fuerint. Grauiora adhuc esse ista circulationis impedimenta, docent sputa tenui sanguine tincta, quae cum grauissima pectoris commotione in paroxysmis asthmatis difficillimis interdum reiciuntur. Succedit aliquando materia mucosa et purulenta, quae si exigua, inodora neque omnino maligna est, a vasis nimium debilitatis iamque aliqua inflammatione affectis in caua aerea deponitur: sin vero copia et malignitate peccat, non inepte vomicarum et ulcerum praesentiam metuimus. Sicuti vero in vniuersum ex copia sputorum atque ex facilitate excretionis multa de morbi per artem aut naturam effectis mutationibus intelligere possumus; ita etiam facile videmus, ex subitanea sputorum suppressione nihil fere boni praefagiendum esse. Si per omnem morbum excretio deficit atque adeo asthmate *siccato* laborat aeger, eo persuademur de humorum tenacitate, vasorumque obstructione aut strictura; saepius vero hoc in casu adesse videntur, mechanica aliqua irritatio, humores extravasati, hydropem efficientes, aut concretiones, vel in vasis pulmonum aereis vel in ipsa eorum substantia; quae tamen omnia ita definiti nequeunt, quin adhuc dubitationi locus relinquatur. Caeterum frequens est asthmatis, vti etiam phthiseos, symptoma hoc, quod profluat saepe inuitis ac fere nesciis aegrotis magna copia verae salinae admodum tenuis, maxime si somno paululum sese dederint, aut etiam loquentibus; cuius phae-

phaenomeni causam aliam, praeter nimiam vasorum debilitatem, ac sanguinis versus caput congestionem, regressumque per venas iugulares pulmonum aegritudine praepeditum, me nescire ingenue fateor; certe in iis aegrotis, vbi ipse hoc obseruaui, aliam reperire non potui; neuiquam enim in his tribuendum erat medicamentorum mercurialium vsui, quamuis interesset magna huic fluxui cum ptyalismo mercuriali similitudo.

§. XII.

Sputa variolosorum.

Quemadmodum miasma variolosum in corpus aliquod delatum, ibique euolutum, in primo huius morbi stadio a naturae viribus, si quidem sufficiant, semper propellitur ad superficiem corporis externam; ita in altero tertioque stadio defertur saepe ad loca interna, impetui facile cedentia: Et melioris quidem notae decubitus fiunt ad oris fauciumque caua *) aut ad canalem intestinalem. Hinc frequens illa in variolis saluatio, quam conferre posse multum ad salutem perniciemue aegroti probe norunt medici ad vnum omnes. Occurrit notabile hoc symptoma frequentius in adultioribus, quam in tenellis, propterea, nisi fallor, quoniam in illis validior est intestinorum vis et resistentia ac in infantibus, qui ob maiorem laxitatem frequentiores alui deiectiones

*) Digna videtur, quae huc adiciatur *НУЖНАМІ* obseruatio, quae docet, tempestate admodum frigida et sicca, prouti quoque valde calida et arida, homines minus exspuere: Frigida vero ac humida, corpus relaxante, sputa nimia profuere, maxime in hominibus morbis catharralibus obnoxiiis, vid. eius Opp. T. II. p. 136.

nes ut plurimum experiuntur; Et ex adultis quidem fere
 ii tantum spunt, quorum cutis obtegitur copiosis ad-
 modum pustulis, ita ut per exhalantia eius orificia mate-
 ries perspirabilis expelli nequeat.*) Neque tamen pu-
 tandum est, hoc ptyalismo suppleri solum vices excre-
 tionis cutaneae; mihi quidem potius videtur corpus li-
 berari hac via ab ingenti parte miasmatis admodum com-
 moti, quod singulari ac propria ratione in illas glan-
 dulas deponitur, forsitan eadem, qua illuc ruit acrimo-
 nia syphilitica; Prodit namque saliva, non simplex
 modo ac materiae perspirabilis similis, sed foetida, acris,
 rodens, fauces maxime afficiens, deglutita ciens aliquan-
 do tormina et deiectiones, suppressa vero hominem
 necans. Accedit et hoc, quod illa eliminatio, corporibus
 etiam caeteroquin valde diuersis adeo communis sit, ne-
 que facile succedat per renes aliaue colatoria. Patet inde,
 opinor, hanc saluationem accipiendam esse pro vera
 commotione critica,**) quum bene succedens verum
 afferat leuamen, quamuis etiam esse possit et aliquando
 sit symptomata. Iam paucis agamus de variis huius
 ptyalismi differentiis ratione temporis, copiae ac consi-
 stentiae obseruandis, quae omnia docebunt, sputa in va-
 riolis mereri summam probi medici attentionem.***) In-
 stare

*) conferri meretur h. in loc.
 MACBRIDE l. k. T. I. p. 120.

**) vd. HAEN. *Practick. Parbol.*
 l. l. — „Talis crisis non in omni epi-
 demicorum specie, erat in specie-
 bus variis tempore Sydenhami.
 Ter autem ipse epidemicotatis va-
 riolis interfui, in quibus passim
 omnes a confluentibus curabantur,

sine crisi per saluationem percepta.
 Notabile exemplum criseos saliu-
 alis in variolis confluentibus habet
 SYDENHAMVS in *Obs. med. circa*
morb. acut. Sect. V. c. 7.

***) Omnium studiosissime ptyali-
 mum variolarum obseruasse, eique
 plurimum tribuisse mihi quidem vi-
 detur magnus SYDENHAMVS. Ple-

stare vero saluationem intelligimus in iis, quibus copiosae variolae efflorescunt*), ex insigni faciei, colli itemque brachiorum tumore, ex faucium rubore multis pustulis distincto, ex foetore animae, deglutitionis difficultate vocisque raucedine. Quae quidem omnia accidere fere solent sub tertii stadii initium. Mali igitur praesagii erit saluatio sub ipsa iam eruptione accedens, aut hac etiam maturior;**) docet enim praematuram perspirationis cutaneae suppressionem, ingentem exanthematum copiam futuram, miasmatis ipsius malignitatem, sanguinis totius acrimoniam fauciumque eam debilitatem, quae vix ferre possit diuturniorem materiae decubitus sine suffocationis periculo, tunc maxime, quando aegrotus diuturnioris saluationis molestia somno plane viribusque exhauritur. Faustus igitur morbi decursus sperandus erit, quando ineunte suppuratione, quippe quae perspirationem cutaneam cohibet, salua tenuis ac blanda fuit facile, nec multa cum molestia, minus faustus contra, si tenax, acris ac foetida cum deglutitionis molestia ac suffocationis metu excernitur,

potus-
na enim sunt scripta huius Viri observationibus circa hanc rem diligentissimis, tradunturque simul ab eo cautiones et praecepta saluberrima. Caeterum conf. et MICHAEL SARCOE von den Kinderpocken, interpr. Exp. LENTINO Görring. 1782. atque ROSENSTEINI liber supra laudat.

*) Frequentissime accedit hoc symptoma ad variolas confluentes, id quod praeter alios, testatur etiam SYDENHAMVS, asserens, se vnicum tantum vidisse variolis confluentibus laborantem, nulla superveniente saluatione. vid. *Observ. med. circ. morb. acut. S. III. c. 2.* Vidit tamen ille aliquando, quamvis rarius, aegrotos etiam paucissimis pustulis notatos exerceri pya-

lismo. vid. Eius *Hist. variol. anom.* an. 1670. Atque idem observavit HVXHAMVS in epidemia Plymouthi inde ab an. 1724 — 1735. regnante in aegrotis fere omnibus. Videtur vero SYDENHAMI temporibus frequentior in hoc morbo fuisse saluatio, quam nostra aetate, id quod forsitan tribui potest regimini iam prudentiori. Hinc a recentiorum nonnullis significare creditur morbum gravem. vd. e. g. Exp. SELLE *Hand. d. med. Pr.* Berol. 1781. qui admodum dubiam hanc crisin pronunciat.

**) Frequenter hoc observavit sua aetate HVXHAMVS atque pericula inde oriunda probe notavit. vd. *de aere et morbis epidem.* ann. 1739. in *Opp. T. I. p. 224.*

E

potusque exigua etiam copia per nares tamen redit. Grauiſſimum vero inſtat periculum, ſi ſputorum ſumma tenacitate, fauciumque inflammatione grauiſſima ptyaliſmus plane ſupprimitur. His in caſibus ſaepe ſubit frequens alui deiectione, aliquando ſalutifera, interdum vero aegri ſatum praecipitans.*) Adiungunt ſe eius modi infortuniis alia praeterea ſymptomata aduerſa, quae medicum de inſtante periculo, iuſtoque ſputorum regimine monent.**)

§. XIII.

Sputa ſcorbuticorum.

In ſcorbuto,***) nautarum maxime marisque accolarum morbo, ex putrida humorum eaque lenta diſſolutione oriunda, ſputa itidem luſtranda ſunt. Obſidet enim durum hoc malum, vt partes oris internas omnes, ita maxime gingiuas, quippe quae rubent, tumet, inter dentes aſſurgunt, ab eorum corpore magis recedunt, pruriunt, dolent, cruorisque diſſoluti olidis vaporibus animant, riuulisque ad leiſſimum contactum ſcuturientibus ſputum inquinant. Ex ſputo igitur cruentato ſub eiusmodi conditionibus medicus ſcorbutum adſeſſe cognoscit, et ex copia, colore, et indole ſanguinis reiectionis plus minus tetrae corruptionis humorum modum****) aeſtimare poteſt. Imminutio contra talis ſputi ſpem ſalutis haud exigua largitur. Occurrit praeterea in ſcorbuto ingraueſcente ptyaliſmus copioſus ac diuturnus atque adeo ſingularem epidemiae indolem conſtituit.*****) probe a medico notanda,

*) vid. SYDENHAMI *Obſerv. med. ſir. m. acus. S. V. c. 4.*

**) quantum tribuerit ptyaliſmo in huius morbi ſolutione НУХНАМЫS, patet vel ex eo, quod iubeat, eodem ceſſante promouere loco eius aliam quandam excretionem. vid. *ei. diſſ. de variol. epidem. anomal.* Opp. T. III. p. 32.

***) vid. НУХНАМ Opp. T. I. p. 341. — De natura et ſignis

huius morbi conſulatur liber ob praeſtantiam ſuam ſatis notus, I. LIND. *Treatiſe on the Scurvey 1757. 8.*

****) vid. НУХНАМ Opp. T. II. de febribus c. V.

*****) teſtante LINDIO, qui crebras has ſaliuationes, perinde ac diarrhoeas an. 1746. ſcurbuticis acci- dentes, tribuit lignis recentibus ad nauium exſtructionem adhibitis. vd. lib. laud. P. II. C. 2. p. III.

dam, quum morbi, exigua modo copiam salivae eiusque tenacissimae ostendentis alia sit ratio. Eiusmodi vero salivatio, quo magis tenue et olidum sputum promit, eo magis minuitur periculum exulcerationis putridae et facile in gangraenam abiturae, vti labiis et linguae, ita quoque ipsis faucibus, quae alias plerumque a malo immunes esse solent, *) quinimo et cariei non dentium modo, sed ipsius quoque maxillae metum inferunt.**)

Caeterum quum incautis luen veneream simulare visus scorbutus saepe extorqueat mercurialia, quibus, si in vllis aliis, in scorbuticis certe, et citus et copiosus, imo vero et perniciosissimus ptyalismus mouetur, opus etiam erit, vt deinceps vocatus medicus attendat, vtrum anamnestici forte signi vis in eo sputo copioso tenui et olido insit.

§. XIV.

Sputa hypochondriacorum et hysteriarum

Mali hypochondriaci, in feminis hysterici dicti, acerrimi hominum aetatis nostrae aduersarii, adeo familiare symptoma est sputum continuo veluti flumine profusum, vt hypochondriacos sputatores proverbiū dicat, hystericasque moneat SYDENHAMVS***) ad multas septimanas expuere salivam tenuem, perinde ac si vnguento mercuriali fuerint delibutae. Est vero humor, quem proiciunt, vt plurimum limpidus et sincerus, odoris et saporis expers, interdum tamen subsalsus, aut cibum respiciens, rarius amarus, nonnunquam cruentus. Et tenuis quidem sincerique humoris profluuium tum a vasorum communi imbecillitate****) neruorumque debilitate, tum a viscerum abdominalium vitiis, nauseam, indigestionem, flatulentiam, spasmus,

E 2

alui

*) I never remarked, except in cases of salivations, the back part of the throat, or upper part of the mouth, much affected. LIND. l. l. p. 117.

**) V. SWIETEN *Comment. in Boerhaavii aphor.* T. I. p. 749. T. III. p. 607.

***) *Diss. epistolar. ad Guil. Cole de variol. const. et affect. hyst.*

****) cf. R. WHYTT. *Beobacht. über d. Nat. d. hypochondr. u. hyst. Zufälle* Leipz. 1766. p. 191.

alui segnitiam, sanguinei motus perturbationem, humorumque ad caput congectionem procreantibus, proficiscitur, siquidem nervi pro ea, qua pollent in istis hominibus, insigniter aucta sentiendi facultate, a stimulo quouis tam facile perturbentur, ut vasa laxa mox in consensum rapiant eoque disponant, ut humores stimulo alleetos spasmoque congestos vberius profundant, quinimo absorptos adeo retrogardo forte motu exprimant. Poterit itaque medicus ex sputorum copia, tenuitate aut crassitie, sapore denique et duratione, varia intelligere de morbi ipsius vi, pertinacia, decursu, deque ventriculi varie infirmato robore. Sapida enim sputa semper graues digestionis laesiones significant.

§. XV.

Sputa verminosorum.

Sputa, quorum profluvium a vermibus intestinalibus, multorum ac indagatu difficillimorum morborum auctoribus, concitatur, tantam sibi perpererunt aestimationem, ut ex communi omnis aevi medicorum sententia inter primaria verminosae affectionis signa recenserentur. Colligitur nimirum in ore verminosorum, ieiunantium inprimis, insignis copia liquoris, qui non modo per somnum copiose effluit, sed per vigiliam quoque, matutino maxime tempore, interdum cum nauseae etiam sensu, expuitur. Est vero is liquor ut plurimum aquosus, inodorus atque inspidus, aut ad summum alimentorum sapore infectus, interdum vero subluteus, fuscus, viridescens, putrilaginem et excrementa resiciens, rarius sanguine remixtus aut ouulis vermium ita distinctus, ut sabulosus videatur, aliquando sat viscidus. Qui taeniam in corpore alunt, spissiusculum et copiosum cum nausea exigua proiciunt, qui lumbricos alunt, maiori cum nausea tenuiorem; qui ascarides, parcum vel nullum. Ineunte morbo sputa tenuiora fere sunt et parum alienata, in confirmato vero copiosiora, spissiora, squalidiora, olida et male sapida, quinimo sanguinea reiciuntur.

Sanguis

Sanguis vero, qui istis sputis admixtus est, et a vasis vermium suctu irritatis laceratisque profunditur, potius a lumbricis, quam a taenia prolici videtur, quum quippe lumbrici altius longe, quam taenia, hospitia sua quaerant. Tenuia et insipida sputa parum metues, vtpote quum minus perturbata adhuc digestio sit, magis vero crassa et copiosa, quibus ciborum fastidium accedit, siquidem ista vermes valde auctos et digestionis magis infestos declarent. Sputa hesternum cibum foeciesue respicientia itidem digestionis laesae itemque haud raro obstructionum a vermibus factarum documenta sunt. Idem testantur putrida. Sanguinolenta denique, quae magnus ventriculi dolor praecedat, periculo quidem non vacua sunt, sunt tamen, quibus sanguinem cum lumbricis reiecit profuit. Caeterum vt quaeuis copiosa sputatio, sic et illa, quam vermes efficiunt, maciem facile lentamque inducit consumptionem. Vt vero quoque de deuteropathica sputatione, seu ea, quae morborum a vermibus concitatorum symptoma est, aliquid adiiciam, notandum est, illam fere semper coniunctam habere tussim, egerereque vel serum vel pituitam, vel sanguinem, vel pus. Scilicet cum organa respirationis fati crebro veniant in abdominalium morborum consortium, quumque a vermibus interdum producat pleuritis spuria et peripneumonia, qui morbi in ulcera aliquando degenerant, sputa abesse nequeunt eiusmodi, qualia supra descripsi, et quae id fere singulare habent, quod tussis, quae excutiuntur, fere semper cum nausea complicata sit. Adest tamen aliquando etiam in verminosis tussis sine sputo, quae pulmonibus caeteroquin sanis, vel ex plenitudine et intumescencia ventris imi, diaphragmatis descensum praepediente, vel ex consensu neruorum ventriculi a vermibus laceffiti et pulmonum oritur.

Epilogus.

Supereffent, de quibus exponerem, tum sputorum genera nonnulla, e.g. rabidorum, isticoricorum*) melancholicorum, va-

riis-

*) vd HVXHAM То, III. p. 14.

riisque febribus affectorum*), tum crises eae, quae saluatione facta esse, apud auctores leguntur: Dicit quoque licet de ptyalismo mercuriali; sed temporis angustia, speciminisque huius limites destitisse iusserunt. Destiti vero a prima huius laboris parte eo lubentius, quum otia eiusdem mihi fecerit summa industria Cl. WEBERI**), quumque consultius esse putarem, meditationes meas de ptyalismo mercuriali eiusque noxis tamdiu retinere, donec vsu et observatione frequentiori magis expolitas promere possim; modo iudicibus aequis hoc, quod nunc exhibebam, specimen non prorsus displicuerit.

*) Sic f. VEIRAC obseruauit in *Abhandl. z. Gebr. pract. Aerzte B. insula Overflake febrem biliam V. p. 479.*
 epidemicam saluatione perpetua **) in *Diff. de signis ex spuro Gört. comitatam yd. Sammlung auserlesn. 1779.* omnium plausum merita.

PICA

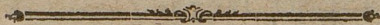

(21)

DISSERTATIO MEDICA

D E S P V T I S

INCLYTI M

A V

PRO SVMMIS II

AD DISCH

M. CHRISTIANVS C

MEDICI

A. D. XXII

EX OFF

